

ERGENLERİN SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİNİN ANA BABA TUTUMLARI VE CİNSİYET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr.Zülal ERKAN   **Doç.Dr. Sonay GÜÇRAY**   **Yard.Doç.Dr. Sabahattin ÇAM**
ME.Ü. Eğitim Fakültesi   Ç.Ü. Eğitim Fakültesi   Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü   Eğitim Bilimleri Bölümü   Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada, ergenlik dönemindeki öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin (olumsuz değerlendirilmekten korkma ile sosyal kaçınma ve huzursuzluk boyutları) ana baba tutumlarına ve cinsiyete göre değişip değişmediği incelenmiştir. Örneklem Adana ve Mersin’de bulunan resmi genel liselerden seçilen 782 lise 2. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada ergenlerin sosyal kaygı düzeylerini belirlemek için Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma (ODK) ile Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk (SKH) Ölçekleri (Watson ve Friend, 1969) ve Ana Baba Tutum Envanteri (Eldeleklioğlu, 1996) kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, ana baba tutumlarının ODK Ölçeği puanları ile SKH Ölçeği puanları üzerindeki temel etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Koruyucu-istekçi ve otoriter ana baba tutumlarına sahip öğrencilerin, ODK ve SKH Ölçeklerinden yüksek puan aldıkları, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin ise ODK ve SKH Ölçeklerinden düşük puan aldıkları gözlenmiştir. Ana baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerinin ODK ve SKH Ölçekleri puanları üzerindeki ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Sosyal Kaygı, Ana Baba Tutumları, Cinsiyet

ABSTRACT

In this study whether the level of social anxiety (the fear of negative evaluation, social avoidance and distress) of the adolescent students vary according to parental attitude and gender have been observed. The sample of this research consists of 782 students taken from official general high schools in Adana and Mersin. In this study, the scales of Fear of Negative Evaluation (FNE) and Social Avoidance and Distress (SAD) (Watson and Friend, 1966) for determining the social anxiety level of students and Parents Attitude Inventories (Eldeleklioğlu,1996) have been used. According to results, the main effects of the parents’ attitude on the FNE and SAD Scale points have been found significant. The students who have protective-demanding and authoritarian parental attitude have been observed to have taken high points from the FNE and SAD Scales, the students who have authoritative parental attitude have been observed to have taken points. The common effect of the

parental attitude and gender distinction variations on the points of FNE and SAD Scales have not been found significant.

KEY WORDS: Social Anxiety, Family Attitude, Gender

Giriş

Sosyal kaygı DSM-III-R' de "başkalarının değerlendireceği bir ya da birden çok durumdan sürekli korkma; utanç duyacağı ya da rezil olacağı biçimde davranabileceğinden veya bir şey yapacağından korkma" olarak tanımlanmış, örnekleri arasında da toplum önünde konuşurken, konuşmasını sürdürmeyecek olma, başkalarının yanında yemek yerken, yedikleriyle boğulacakmış gibi olma, genel tuvaletleri kullanamama, başkalarının önünde yazı yazarken elin titremesi, sosyal durumlarda soruları cevaplandıramayacak olma ya da aptalca şeyler söyleyecek olma durumları belirtilmiştir (DSM-III-R, 1989). DSM-IV' de ise sosyal kaygı (fobi) " tanımadık insanlarla karşılaştığı ya da başkalarının gözünün üzerinde olabileceği , bir ya da birden fazla toplumsal ya da bir eylemi gerçekleştirdiği durumdan belirgin ve sürekli bir korku duyma. Kişi, küçük duruma düşeceği ya da utanç duyacağı bir biçimde davranacağından korkar (ya da anksiyete belirtileri gösterir). Kişi, korkusunun aşırı ya da anlamsız olduğunu bilir. Korkulan toplumsal ya da bir eylemin gerçekleştirildiği durumlardan kaçınılır ya da yoğun kaygı, sıkıntı ile bunlara katlanılır. Kaçınma, toplumsal ya da bir eylemin gerçekleştirildiği durumdan sıkıntı duyma, kişinin olağan günlük işlerini, mesleki ya da eğitimle ilgili işlevselliğini, toplumsal etkinliklerini ya da ilişkilerini bozar..." şeklinde tanımlanmaktadır (DSM-IV, 1994, s. 176-177).

Heimberg, Hope, Rapee ve Bruch (1988) sosyal kaygıyı, sosyal ortamlarda duyulan kaygı, korku ve rahatsızlık yaşantıları ile sosyal ortamlardan kasıtlı olarak kaçınma ve başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten korkma olarak tanımlamaktadırlar.

Bir çok araştırmada, sosyal kaygının başlangıç yaşının ortalama olarak 13-14 arasında değiştiği görülmektedir (Akdemir ve Cinemre, 1996; WPA, 1995). Leary ve Kowalski'ye (1995) göre, ergenlik dönemi sosyal kaygının en fazla yaşandığı dönemdir. Sosyal kaygı, özellikle alternatif kişilik modellerinin test edildiği ve yeni arkadaşlıkların kurulduğu; sosyal etkileşim becerilerinin geliştiği; bireyin kendini sınadığı çok önemli bir dönem olan ergenlik çağında engelleyici olabilmektedir (WPA, 1995).

Sosyal kaygıyı hızlandıran ve şiddetlendiren bir başka özellik ise karşı tarafın cinsiyetidir. Amerikalıların büyük bir bölümü, karşı cinsiyetten biriyle etkileşim içindeyken, kendilerini rahatsız hissettiklerini belirtmektedirler (Arkowitz, 1978; Glass, 1976; Zimbardo, 1977; Akt. Leary ve Kowalsky, 1995). Kendilik sunumu açısından bakıldığında, karşı cinsiyetle karşılaşıldığında, kaygının niye ortaya çıktığını anlamak kolaydır: İnsanlar karşı cinsiyet üzerinde, olumlu bir izlenim bıraktıklarında, sosyal ve

seksüel açıdan cazip olduklarını gösteren, kendilerini kanıtlamalarına yarayacak geri bildirimler alacaklardır. Bunun yanında, bireyin farklı cinsiyetlerle birlikte yaptığı işlerdeki başarısı, diğer insanlara karşı, kendisinin sosyal değerinin olduğunu göstermektedir.

Schneier ve arkadaşları (1992) sosyal fobinin kadınlarda, erkeklere göre görülme sıklığının yaklaşık 1/2 oranında olduğunu belirtmektedirler. Başka bir çalışmada ise klinik ortamda, sosyal kaygının kadın ve erkeklerde görülme oranı 1/1 olarak gösterilmektedir (Rapee, Sanderson ve Barlow, 1988). Çocuklar ve ergenlerin ilk dönemlerinde, kızların erkeklerden daha yüksek seviyede sosyal kaygı taşıdıkları, özellikle olumsuz değerlendirilmekten korkma boyutunun daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Ergenlik dönemindeki kızlar, kendilerinin görünüşü ve davranışları hakkında başkalarının yapmış olduğu değerlendirmelere erkeklerin verdiği kadar önem vermektedir (La Greca, Lopez, 1997).

Sosyal etkileşimler, insanın doğasında var olan ve kaçınmayacağı bir olgudur. Aile, çocuğun ilk sosyal yaşantılarını edindiği yerdir. Çocuğun yakın çevresi, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını giderirken, aynı zamanda kişilik gelişimine de katkıda bulunur. Bugün artık kişilik gelişiminde, ailenin önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Nitekim Cüceloğlu (1998), *“kişilerin davranış özelliklerini açıklayabilmek için, onların içinde yetiştiği aile ortamını, nasıl bir çevre içinde hangi etkilerin altında büyüdüklerini bilmek isteriz. Bu isteğimizin altında bireyin bugünkü davranışıyla içinde yetiştiği ortamın özellikleri arasında bir ilişki olduğu düşüncesi yatmaktadır.”* (s., 331) demektedir.

Her ana-baba bilerek ya da bilmeyerek, çocuklarına karşı değişik tutum alabilmektedir. Örneğin, ailede kimi çocuklar, daha çok sevilirken, kimilerine baskı yapılmakta; kimileri de istenmedik çocuk olarak kabul edilmektedir ya da daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar, çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1979).

Çalışmalar, sosyal kaygılı bireylerin, kendi ana-babalarını aşırı koruyucu, ilgisiz, reddedici ve çocuklarını utandırma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Hudson ve Rapee, 2000).

Fenigstein, Scheier ve Buss (1975) sosyal kaygıda, kaygı düzeyi yüksek ve düşük bireyler arasındaki ayrımı yapacak en iyi gelişimsel değişkenlerin ebeveyn bakımı (otoriter, disiplin, başarı isteği, ihmal, reddetme, aşırı koruma gibi) ile bireyin kendi bedeninden, kişiliğinden ve başarısından tatmin olmayı göstermektedirler. Bununla birlikte, anne-baba tutumlarının çocuğun öz saygı düzeyine etkide bulunabileceğini, özellikle reddedilen, aşırı disiplinle yetiştirilen ve aşırı korunmuş çocukların daha düşük öz saygıya sahip olduklarını, bunun da utanma, sıkılma ve sosyal kaygı ile ilişkisinin olabileceğini belirtmektedirler.

Ana baba tutumları ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiler batı yazınında ele alınmakta ve incelenmektedir. Bu bağlamda sosyal kaygının kaynağına yönelik araştırmalara katkıda bulunmak amacıyla, Türk toplumunda, ergenler tarafından algılanan ana-baba tutumları ile sosyal kaygının ilişkisini ortaya koymakta yarar vardır. Bu araştırma da ergenlik dönemindeki öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin ana-baba tutumlarına göre değişip değişmediği ele alınmaktadır. Bu araştırmanın bulguları, ruh sağlığını korumada önemli bir fonksiyona sahip olan, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında sosyal kaygı düzeyi yüksek olan ergenlerin, kendileri ve anne babaları ile yapılacak çalışmalara da yol göstereceği umulmaktadır.

Yöntem

Örnekleme

Adana ili merkez ilçeleri Seyhan ve Yüreğir ile Mersin ili merkez ve Mezitli ilçelerinden dokuz resmi lisenin ikinci sınıflarından seçilen 782 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem seçiminde Adana ve Mersin Milli Eğitim Müdürlüğü 2000-2001 öğretim yılı istatistikleri kullanılmıştır. Basit küme örnekleme yolu ile Adana ilinden dört Mersin ilinden beş resmi lise seçilmiştir. Öğrencilerin yaş aralığı 15-18, yaş ortalaması 15.90 dır.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışmasının yapıldığı Watson ve Frennd (1969) tarafından geliştirilmiş olan Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma (Fear of Negative Evaluation) ile Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk (Social Avoidance and Distress) Ölçekleri kullanılmıştır (Erkan, 2002). Ana baba tutumlarını belirlemek içinde Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen daha sonra Eldeleklioğlu (1996) tarafından revizyonu yapılan Ana Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

1-Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği (ODK Ölçeği): Olumsuz değerlendirilme korkusu, başkalarının değerlendirmelerini göz önünde bulundurma, onların olumsuz değerlendirmelerinin verdiği sıkıntı ve değerlendirilme ortamlarından kaçınma ve başkalarının kendisini olumsuz değerlendireceği beklentisi olarak tanımlanabilir (Watson ve Frennd, 1969). Ölçek doğru yanlış formatında hazırlanmış olup on yedi olumlu, onüç olumsuz ifade edilmiş, toplam otuz maddeden oluşmuştur. Ölçeğin Erkan (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Ölçek maddelerinin geçerliği için madde toplam puan korelasyonlarına bakılmıştır. Otuz maddelik ODK Ölçeği maddelerinin çift serili korelasyon ortalaması $r_b = .65$; korelasyon aralığının ise .07-1.0 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin iç tutarlığına ilişkin Kuder Richardson 20 (KR-20) güvenirlik

katsayısı .88 (n=160), test tekrar test güvenilirliği .82 olarak bulunmuştur. ODK Ölçeği ile Pişkin (1996) tarafından Türk öğrenciler üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan Öz Saygı Envanteri (Coopersmith Self-Esteem Inventory) puanları ile arasındaki korelasyon katsayısı -.56 (n=160) dır. Ölçeğe ilişkin yapılan incelemeler geçerlik ve güvenilirliği konusunda yeterli veri sağlamıştır.

2-Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği (SKH Ölçeği): Sosyal kaçınma ve huzursuzluk, birlikte olmaktan, biriyle konuşmaktan kaçınma ya da herhangi bir nedenden dolayı diğer insanlardan kaçma diye tanımlanabilir (Watson ve Frennd,1969). Ölçek doğru yanlış formatında hazırlanmış olup ondördü olumlu, ondördü olumsuz ifade edilmiş toplam yirmisekiz maddeden oluşmuştur. Ölçeğin Erkan (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Ölçek maddelerinin geçerliği için madde toplam puan korelasyonlarına bakılmıştır. Yirmi sekiz maddelik SKH Ölçeği maddelerinin çift serili korelasyon ortalaması $r_b = .51$; korelasyon ranjının ise .14-.86 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin iç tutarlığına ilişkin Kuder Richardson- 20 (KR-20) güvenilirlik katsayısı .85 (n=160), test tekrar test güvenilirliği .82 olarak bulunmuştur. SKH Ölçeği ile Öz Saygı Envanteri (Pişkin,1996) puanları ile arasındaki korelasyon katsayısı -.70 (n=160) dır. Ölçeğe ilişkin yapılan incelemeler geçerlik ve güvenilirliği konusunda yeterli veri sağlamıştır.

3-Ana Baba Tutum Ölçeği: Araştırmada, ana-baba tutumları, Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen, daha sonra Eldeleklioğlu (1996) tarafından revizyonu yapılan Ana Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Eldeleklioğlu (1996) daha önce Kuzgun (1972) tarafından belirtilen “demokratik”,”otoriter”,”ilgisiz” alt boyutlarına koruyucu, istekçi ve reddedici ana-baba tutumlarını da eklemiştir. Toplam beş alt ölçek belirlenmiş ve demokratik 35, otoriter 29, koruyucu-istekçi 12, reddedici 15, ilgisiz 18, olmak üzere bu alt ölçekleri betimleyen 119 madde yazılmıştır. Eldeleklioğlu, maddelerin bazılarını (10 otoriter, 7 demokratik, 3 ilgisiz) Kuzgun'un orijinal envanterinden almış, diğer maddeleri ise aynı formda yazmıştır. Ana-Baba Tutum Ölçeği'nin güvenilirliği iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları hesaplanarak sınıanmıştır. Ana-Baba Tutum ölçeğinin iç tutarlılığı; Cronbach Alfa formülü ile hesaplanmış ve bulunan alfa katsayıları demokratik tutum ölçeği için .89, otoriter tutum ölçeği için .78, koruyucu-istekçi ana-baba tutumları alt ölçeği için .82 bulunmuştur. Ana-Baba Tutum Ölçeğinin kararlılık düzeyini ölçmek için test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı 54 kişilik bir öğrenci grubuna 15 gün ara ile aracın iki kez uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması ile yapılmıştır. Korelasyon değerleri Demokratik Tutum Ölçeği için .92; Koruyucu-İstekçi Tutum Ölçeği için .75; Otoriter Tutum Ölçeği için .79 olarak bulunmuştur . Ana-baba tutum ölçeği 1992- 1993 öğretim yılında Gazi Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 4. sınıftan 100 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulamadan sonra yapılan faktör analizi çalışmalarına göre, maddelerin çoğunun I.faktörde toplandığı bunu 2.faktörün izlediği, diğer faktörlere dağılan maddelerin çok az olduğu görülmüştür. Birinci faktörde toplanan maddelerin faktör yüklerinin oldukça

yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu maddeler incelendiğinde, faktör yükleri (+) değer alanların demokratik (-) değer alanların ise otoriter tutumu yansıtan maddeler olduğu 2. faktörde toplananların ise koruyucu-istekçi tutumu yansıtan maddeler olduğu görülmüştür. Reddedici ve ilgisiz alt ölçeklerinin faktör yükleri yeterince doyurucu olmadığı için bu alt ölçekteki maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Demokratik ve Koruyucu-İstekçi alt ölçeği için faktör yükü en yüksek 15'er, Otoriter alt ölçeği için ise 10 madde seçilerek toplam 40 maddelik ana-baba tutum ölçeği oluşturulmuştur. Alt ölçekler arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Demokratik Tutumlar alt ölçek puanları ve Otoriter Tutumlar alt ölçek puanları arasında - 0.64; Otoriter ve Koruyucu tutumlar alt ölçek puanları arasında ise .36 korelasyon değerleri bulunmuştur. Bu haliyle ölçeklerin birbirinden az çok bağımsız ölçme yaptıkları belirtilmektedir. Demokratik Tutumlar alt ölçeği ile Otoriter Tutumlar alt ölçeği arasındaki korelasyonun negatif yönde olması birbirinin tersi olan bu davranış boyutlarının bu ölçeklerle ölçülebildiğinin işareti olduğu belirtilmektedir. Ana Baba Tutum Ölçeği maddelerine verilen cevaplar, beş basamaklı Likert tipi bir ölçekte derecelenecek şekilde düzenlenmiştir. Her madde için cevaplar 1'den 5'e kadar; derecelendirilmiştir. Hiç uygun değil (1), çok az uygun (2), kısmen uygun (3), oldukça uygun (4), tamamen uygun (5) gibi Likert tipi beş seçenekten ana ve babaları için en uygun olan ifadenin seçilmesi ve işaretlenmesi istenmektedir (Eldeleklioğlu, 1996).

Bulgular

Öğrencilerin Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği puanlarının ana baba tutumları ve cinsiyete göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları ile ilgili bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Öğrencilerin Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği Puanlarının Ana Baba Tutumları ve Cinsiyete Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Cinsiyet Ana Baba Tutumu	Kız			Erkek			Toplam		
	n	S	$\bar{X}$	N	S	$\bar{X}$	n	S	$\bar{X}$
Koruyucu	46	4.95	19.86	52	4.71	18.43	98	4.71	19.19
Otoriter	22	6.46	19.33	33	3.79	17.36	55	3.79	18.54
Demokratik	316	5.75	16.09	313	5.10	16.47	629	5.10	16.28
Toplam	384	5.89	16.85	398	5.02	16.76	782	5.02	16.81

Tablo 1’de en yüksek aritmetik ortalamanın ana baba tutumları koruyucu olan kız öğrencilere ($\bar{X} = 19.86$), en düşük aritmetik ortalamasının ise demokratik ana-baba tutumlarına sahip kız öğrencilere ($\bar{X} = 16.09$) ait olduğu görülmektedir. Grup ortalamaları arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 3x2 faktörlü (Ana baba Tutumları x Cinsiyet) varyans analizi ile incelenmiş olup sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2
Öğrencilerin Ana Baba Tutumları ve Cinsiyete Göre Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Kaynağı \ Varyansın	KT	Sd	KO	F
Ana Baba Tutumu	830.274	2	415.137	14.345*
Cinsiyet	74.170	1	74.170	2.563
Ana baba x Cinsiyet	123.721	2	61.861	2.138
Hata	22456.561	776	28.939	
Toplam	244501.00	782		

*p<0.05

Tablo 2’de görüldüğü gibi, ana- baba tutumlarının Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği puanları üzerindeki temel etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=14.345; p <.05). Cinsiyetin temel etkisi (F=2.56; p >.05) ile ana-baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=2.138; p >.05). Ana baba tutumlarına göre gözlenen bu farkın kaynağına Scheffe-F testi ile bakılmıştır. Sonuçta koruyucu ($\bar{X} = 19.19$) ve otoriter ($\bar{X} = 18.54$) ana baba tutumuna sahip öğrencilerin puan ortalamaları, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 16.28$), manidar olarak yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanlarının ana baba tutumları ve cinsiyete göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları ile ilgili bulgular ise Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3
Öğrencilerin Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği Puanlarının Ana Baba Tutumları ve Cinsiyete Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Cinsiyet Ana Baba Tutumu	Kız			Erkek			Toplam		
	n	S	$\bar{X}$	N	S	$\bar{X}$	n	S	$\bar{X}$
Ko ruyucu	52	6.02	11.51	46	5.06	10.32	98	5.59	10.95
Otoriter	33	6.43	13.21	22	4.43	12.59	55	5.68	12.96
Demokratik	313	4.85	9.12	316	4.58	9.94	629	4.73	9.53
Toplam	398	5.31	9.77	384	4.66	10.14	782	5.00	9.95

Tablo 3'de en yüksek aritmetik ortalama ana baba tutumları otoriter olan kız öğrencilere ($\bar{X} = 13.21$), en düşük ortalamasının ise demokratik ana-baba tutumlarına sahip kız öğrencilere ($\bar{X} = 9.12$) ait olduğu görülmektedir. Grup ortalamaları arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 3x2 faktörlü (Ana baba Tutumları x Cinsiyet) varyans analizi ile incelenmiş olup sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4
Öğrencilerin Ana Baba Tutumları ve Cinsiyete Göre Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F
Ana Baba Tutumu	660.321	2	330.160	13.693*
Cinsiyet	8.007	1	8.007	.332
Ana baba*Cinsiyet	102.671	2	51.335	2.129
Hata	18710.149	776	24.111	
Toplam	97084.000	782		

*p<0.05

Tablo 4’de görüldüğü gibi ana- baba tutumlarının Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanları üzerindeki temel etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=13.693$; $p <.01$). Cinsiyetin temel etkisi ($F=0.332$; $p >.05$) ile ana-baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=2.129$; $p >.05$). Ana baba tutumlarına göre gözlenen bu farkın kaynağına Scheffe-F testi ile bakılmıştır. Sonuçta otoriter ($\bar{X} = 12.96$) ve koruyucu ($\bar{X} = 10.95$) ana baba tutumuna sahip öğrencilerin puan ortalamaları, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 9.53$) manidar olarak yüksek bulunmuştur.

Tartışma ve Yorum

Araştırmada, lise ikinci sınıf öğrencilerinin sosyal ortamlarda, Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanlarının ana baba tutumları ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda ana baba tutumlarının Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanları üzerindeki temel etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu temel etkinin, hangi ana baba tutumlarından kaynaklandığını belirlemek için, yapılan istatistiksel analiz sonuçlarına göre, koruyucu - istekçi ve otoriter ana-baba tutumlarına maruz kalan ergenlerin, Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeklerinden yüksek puan aldıkları, demokratik ana- baba tutumuna sahip öğrencilerin ise bu tür ölçeklerden düşük puan aldıkları ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgular literatür sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Literatür incelendiğinde otoriter, aşırı koruyucu ebeveyn tarzlarının, sosyal kaygının meydana gelmesinde, önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sınırlayıcı ve aşırı koruyucu ebeveyn tarzı, çocuğun bağımsızlık, otonomi ve yeteneklerini kısıtlamakta ve bu durum da ebeveyne bağımlılık olarak geri dönmektedir. Ebeveynin ilgisiz ve dışlayıcı tavırları, çocukta güçlü bir şekilde onaylanma ve kabul görme ihtiyacı duymasına neden olabilmektedir. Anne baba çocuğun gerçek ihtiyaçlarına önem vermemektedir. Bu tür davranışlar çocukta yanlış değerlendirilme korkusunun gelişmesine neden olabilmektedir (Alloman ve Crandall, 1972; Akt Takako, 1994).

Olumsuz değerlendirilme korkusu, sadece sosyal kaygının temel nedeni değil, ayrıca çekingen bireylerin de bir özelliğidir. Ebeveynlerin, çocuklarının dış görünüşlerine ve tavırlarına aşırı önem vermesi, çocuğun devamlı dışarıdan izlenildiği ve eleştiriliyormuş hissine kapılmasına neden olabilmektedir. Aşırı koruyucu ebeveyn tarzında, anne babanın başkalarının kendileri hakkındaki görüşlerine önem vermesi, kendi güvensizliklerinden ileri geldiği belirtilmektedir (Buss,1980; Akt.Takako,1994).

Ebeveynlerin çocuklarının otonomisini engellemesine veya çocuğu çevreden edinebileceği deneyimlerden izole etmesine “aşırı koruyuculuk” denilmektedir. Aşırı koruma, sosyal kaygı ile ilişkilidir. Çocuk, sosyal becerilerini geliştiremeyebilir, çünkü kendi girişimi engellenmiştir ya da sosyal deneyimlerden izole edilmiştir. Ebeveynler, çocuğun özerk davranışına, aşırı koruyucu ya da reddedici olarak tepkide bulduklarında, çocuk özerkliğini utangaçlıkla ya da kaygıyla ilişkilendirmeyi öğrenir. Ailenin sosyalleşebilme eksikliği, başkalarının yaptığı değerlendirmelere aşırı önem verme, çocuğu izole etme, aşırı koruma, reddetme ve duygusal destek eksikliği ile ilgili genel yetiştirme davranışları gibi, sosyal yetiştirme davranışının hepsinin sosyal kaygıyla ilişkili olduğu araştırma sonuçlarında da görülmektedir (Bögels, Oosten, Muris, Smulders, 2001). Bu çalışmanın sonuçları da yurt dışında yapılan araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Cinsiyet ve ana-baba tutumu değişkenlerinin, Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği puanları ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanları üzerindeki ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kız ve erkek öğrencilerin Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında, sosyal kaygının, hangi cinsiyette daha fazla görüldüğüne ilişkin araştırma bulgularının, birbirleri ile tutarlı olmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda, erkeklerin sosyal kaygı düzeyleri farklı olurken, bazı çalışmalarda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (Leary ve Kowalski,1995; WPA, 1995).

Watson ve Friend (1969) Üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmasında Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Ölçeği ve Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Ölçeği puanları arasında, kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Warren, Good ve Velten (1984) orta okul (7, 8 ve 9. sınıf) öğrencileri ile yaptığı çalışmasında her iki ölçekte de cinsiyete ilişkin istatistiksel fark olmadığını belirtmişlerdir. Gümüş (1997)'ün Üniversite öğrencileri ile Öztaş (1996)'ın ise, kültürler arası yapmış olduğu çalışmalarında, kız ve erkek öğrenciler arasında sosyal durumlarda yaşanan rahatsızlık ve bu durumlara girme sıklığı açısından, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirtilmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre de sosyal kaygının cinsiyete göre farklılaşmadığı söylenebilir. Bazı epidemiyolojik çalışmalarda, sosyal fobinin, kadınlarda daha sık olduğu, ancak kliniğe başvuranların, daha çok erkeklerden oluştuğu da ifade edilmektedir (Karacan, Şenol, Şener, 1996; WPA, 1995).

KAYNAKLAR

- Akdemir, A. ve Cinemre, B. (1996). "Sosyal Fobi: Epidemiyoloji, Eşlik Eden Hastalıklar, Klinik Gidiş, Prognoz," *3P Dergisi*, 4 : (1), 11-17.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (1989). *DSM-III-R Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı* (Çev. E. Köroğlu), 3.Baskı, Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
- _____ (1994). *DSM-IV Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı* (Çev. E. Köroğlu), 4. Baskı, Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
- Bögels, S.M., Oosten, A.v.,Muris ve P.,Smulders, D. (2001). Familial Correlates of Social Anxiety In Children and Adolescents." *Behaviour Research and Therapy*. 39, 237-287
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı* (8. Basım), İstanbul: Remzi Kitapevi, 331.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). "Karar Strejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki," *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, Z. (2002). "Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Ana-Baba Tutumları ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Fenigstein, A., Scheier, M. F.ve Buss, A.H. (1975). "Public and Private Self-Consciousness: Assessment and Theory," *Journal of Counselling and Clinical Psychology*, 43 (4), 522-527.
- Gümüş, A. E. (1997). "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heimberg, R.G., Hope, D. A., Rapee, R. M. ve Bruch, M. A.(1988). "The Validity of The Social Avoidance and Distress Scale and The Fear of Negative Evaluation Scale with Social Phobic Patients," *Behaviour Research Therapy*. 26 (5), 407-410.
- Hudson, J. L.ve Rapee, R. M.(2000). "The Origins of Social Phobia," *Behavior Modification*, 24 (1) 102-130.
- Karacan, E., Şenol, S. ve Şener,Ş. (1996). "Çocukluk Ve ergenlik Çağında Sosyal Fobi," *3P Dergisi*, 4 (ek-1), 28-34.
- Kuzgun, Y. (1972). "Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi," *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- La Greca, A.M.ve Lopez, N. (1998). "Social Anxiety Among Adolescents:Linkages with Peer Relations Friendships," *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26 (2), 83-94.
- Leary, M. R.ve Kowalski (1995). *Social Anxiety*, Newyork, London: The Guilford Press.
- Moutier, C.Y.ve Stein, M. (1999). "The history, Epidemiology and Differential Diagnosis of Social Anxiety Disorder," *Journal Clinical Psychiatry*, 60 (9), 4-8.
- Öztaş, T. (1996). "Across-Cultural Study of Social Anxiety in University Students," *Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Pişkin, M. (1996). "Türk ve İngiliz Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Yönünden Karşılaştırılması" III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitabı, Adana,
- Rapee, R. M., Sanderson, W..C.ve Barlow,D.H. (1988). "Social Phobia Features Across the DSM-III-R Anxiety Disorders",Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 10, 287-299.
- Rapee, R. M.ve Heimberg, R.G. (1997). "A Cognitive-Behavioral Model of Anxiety in Social Phobia," *Behaviour Research Therapy*, 35 (8), 741-756.
- Schneier, F.R., Johnson, J., Hornig, C.D., Liebowitz, M.R.ve Weissman, M. (1992). "Social Phobia: Comorbity and Morbidity in an Epidemiologic Sample", *Archives of General Psychiatry*, 49, 282-288.
- Takako, S. (1994). "Familial and Developmental Antecedents of Social Anxiety" Doktora Tezi, Temple Ünivrsitesi
- Warren, R., Good, G.ve Velten, E. (1984). "Measurement of Social Evaluative Anxiety in Junior High School Students," *Adolescence*,.XIX (75), 643-648.
- Watson, D. ve Friend, R. (1969). "Measurement of Social-Evaluative Anxiety," *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 33, (4), 448-457.
- WPA (Dünya Psikiyatri Birliği Sosyal Fobi Çalışma Grubu) (1995). *Sosyal Fobi Cep Kitapçığı*, Derl.: S. A. Montgomery (Londra: Science Press Ltd.).
- Yavuzer, Haluk (1979). "6-12 Yaş Çocuklarının Psikososyal Gelişmesi," *Psikoloji Dergisi*,5, 20-24.